

Wyrok z dnia 25 lutego 2010 r.

II UK 215/09

Żołnierz zasadniczej służby wojskowej, któremu na podstawie § 5 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 10 września 1956 r. w sprawie zaliczania pracowników do kategorii zatrudnienia (Dz.U. Nr 39, poz. 176, ze zm.) zaliczono służbę wojskową do zatrudnienia w pierwszej kategorii zatrudnienia i który następnie na mocy § 9 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 4 maja 1979 r. w sprawie pierwszej kategorii zatrudnienia (Dz.U. Nr 13, poz. 86 ze zm.) zachował to uprawnienie, ma prawo do zaliczenia tej służby jako okresu pracy w szczególnych warunkach na podstawie § 19 ust. 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.) w związku z art. 32 ust. 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.).

Przewodniczący SSN Zbigniew Korzeniowski, Sędziowie SN: Zbigniew Hajn, Romualda Spyt (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 25 lutego 2010 r. sprawy z wniosku Zbigniewa S. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w S. o prawo do emerytury, na skutek skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 3 marca 2009 r. [...]

o d d a l i ł skargę kasacyjną.

U z a s a d n i e

Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Szczecinie wyrokiem z dnia 3 marca 2009 r. zmienił wyrok Sądu Okręgowego-Sądu Ubezpieczeń Społecznych w Szczecinie z dnia 5 listopada 2008 r. oddalający odwołanie Zbigniewa S. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w S. z dnia 17 kwiet-

nia 2008 r. odmawiającej prawa do emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych i przyznał ubezpieczonemu to prawo od 14 kwietnia 2008 r.

W pisemnych motywach rozstrzygnięcia Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego, z których wynikało, że ubezpieczony (urodzony 14 kwietnia 1953 r.) w okresach od 17 sierpnia 1971 r. do 26 października 1972 r. oraz od 17 października 1974 r. do 31 lipca 1978 r. zatrudniony był w Przedsiębiorstwie Przemysłowo - Usługowym Rybołówstwa Morskiego „T.” w S. kolejno na stanowisku młodszego rybaka, rybaka, rybaka przetwórstwa i starszego rybaka przetwórstwa. W okresie od 27 października 1972 r. do 16 października 1974 r. odbywał on zasadniczą służbę wojskową na stanowisku odkażacza w 18 kompanii chemicznej i następnie 11 listopada 1974 r. przystąpił ponownie do wykonywania pracy w swoim zakładzie pracy. Powyższy okres nie został uwzględniony przez organ rentowy jako okres pracy w szczególnych warunkach. Sąd Apelacyjny przyjął, że istnieją podstawy do uwzględnienia tego okresu - jako okresu pracy w szczególnych warunkach, bowiem w odróżnieniu od stanowiska przedstawionego przez Sąd Okręgowy - podzielił argumentację zawartą w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 6 kwietnia 2006 r., III UK 5/06 (OSNP 2007 nr 7 - 8, poz.108). Sąd Apelacyjny stwierdził, że ubezpieczony legitymuje się ogólnym okresem ubezpieczenia w wymiarze 36 lat, 2 miesięcy i 11 dni, 14 kwietnia 2008 r. ukończył 55 lat, a po doliczeniu do okresu pracy w szczególnych warunkach spornego okresu odbywania zasadniczej służby wojskowej okres ten wynosi co najmniej wymagane 10 lat. Stąd też spełnione zostały wszystkie wymagania przewidziane w art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.).

W skardze kasacyjnej od powyższego wyroku organ rentowy zarzucił naruszenie art. 32 ust. 1 i 2 w związku z art.46 ustawy o emeryturach i rentach z FUS w związku z § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.), poprzez ich błędną wykładnię, co w konsekwencji doprowadziło do zaliczenia okresu odbywania zasadniczej służby wojskowej do okresu pracy w szczególnych warunkach.

Z tych względów skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o

kosztach postępowania, ewentualnie o uchylenie tego wyroku i oddalenie apelacji ubezpieczonego oraz zasądzenie od ubezpieczonego kosztów postępowania.

W uzasadnieniu skargi podniesiono, że konstrukcja przepisu art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z FUS wyodrębnia regulacje dotyczące przesłanek pracy w szczególnych warunkach (art. 32 ust. 1 i 2) i pracy w szczególnym charakterze (art. 32 ust. 1 i 3). W art. 32 ust. 3 wymienia się 7 kategorii zatrudnienia i służby jako pracy w szczególnym charakterze, stanowiących zamknięty katalog, co wyłącza możliwość rozszerzania tego katalogu w procesie stosowania prawa. W ocenie skarżącego, okres odbywania zasadniczej służby wojskowej nie może być zaliczony do pracy w szczególnych warunkach, gdyż żołnierz nie jest pracownikiem i *de facto* pracy takiej nie wykonuje.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie ma usprawiedliwionych podstaw. Istota sporu sprowadza się do kwalifikacji prawnej okresu odbywania zasadniczej służby wojskowej, do której został powołany pracownik w czasie trwania zatrudnienia w szczególnych warunkach i do którego powrócił po zakończeniu służby. Biorąc po uwagę okres odbywania przez ubezpieczonego zasadniczej służby wojskowej - od 27 października 1972 r. do 16 października 1974 r., sięgnąć należy do przepisów obowiązujących w tym okresie. W spornym okresie obowiązywała ustawa z dnia 23 stycznia 1968 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 3, poz. 6 ze zm.) oraz zachowujące swoją moc na podstawie art. 127 ust. 3 tej ustawy rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 września 1956 r. w sprawie zaliczania pracowników do kategorii zatrudnienia (Dz.U. Nr 39, poz. 176, ze zm.), stanowiące akt wykonawczy do dekretu z dnia 25 czerwca 1954 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. z 1958 r. Nr 23, poz. 97 ze zm.). Powołany przepis art. 127 ust. 3 stanowił, że do czasu wydania przepisów wykonawczych przewidzianych w ustawie obowiązują przepisy wydane na podstawie dekretu o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin, ze zmianami wynikającymi z ustawy. Zgodnie z § 5 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 10 września 1956 r. okresy wymienione w art. 8 dekretu zalicza się do wymaganych okresów zatrudnienia tak jak zatrudnienie w II kategorii, z wyjątkiem tych okresów służby wojskowej, które w myśl obowiązujących przepisów podlegają zaliczeniu do I

kategorii zatrudnienia. Jeżeli jednak pracownik bezpośrednio przed okresami wymienionymi w art. 8 dekretu wykonywał zatrudnienie w I kategorii, okresy te zalicza się tak jak zatrudnienie w I kategorii zatrudnienia. Kwestie zaliczania pracowników do kategorii zatrudnienia regulował w dekrete z dnia 25 czerwca 1954 r. art. 10 ust. 1 ustalający dwie kategorie zatrudnienia pracowników: (1) I kategorię - obejmującą pracowników zatrudnionych pod ziemią, na statkach morskich w żegludzie międzynarodowej i na statkach żeglugi powietrznej, nauczycieli podlegających przepisom ustawy z dnia 27 kwietnia 1956 r. o prawach i obowiązkach nauczycieli (Dz.U. Nr 12, poz. 63) oraz pracowników zatrudnionych w warunkach szkodliwych dla zdrowia, (2) II kategorię - obejmującą wszystkich pozostałych pracowników. Zgodnie natomiast z art. 11 ust. 1 i 2 ustawy o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym i ich rodzin pierwsza kategoria zatrudnienia obejmowała pracowników zatrudnionych: (1) pod ziemią, (2) w warunkach szkodliwych dla zdrowia, (3) na statkach żeglugi powietrznej, (4) na statkach morskich w żegludzie międzynarodowej i w polskim ratownictwie okrętowym, (5) w stocznjach morskich na niektórych stanowiskach pracy bezpośrednio przy budowie i remoncie statków morskich, (6) w charakterze nauczycieli podlegających przepisom ustawy z dnia 27 kwietnia 1956 r. o prawach i obowiązkach nauczycieli (Dz.U. Nr 12, poz. 63), (7) w zespołach formujących szkło. W myśl jego ust. 3 druga kategoria zatrudnienia obejmowała pracowników niewymienionych w ust. 2. Porównując oba te przepisy, dostrzec można jedną różnicę, w drugim z nich rozszerzono katalog prac zaliczonych do pierwszej kategorii. Jeśli zaś chodzi o delegację ustawową zawartą w art. 10 ust. 2 dekretu z 1954 r. i następnie w art. 11 ust. 4 ustawy o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin, to uległa ona zawężeniu. Z treści tego pierwszego przepisu wynika, że Rada Ministrów określa w drodze rozporządzenia rodzaje prac objętych I kategorią oraz warunki zaliczania pracowników do I kategorii zatrudnienia, z drugiego zaś, że Rada Ministrów określa w drodze rozporządzenia, jakie prace wykonywane przez pracowników wymienionych w ust. 2 pkt 1 - 6 uzasadniają zaliczenie do pierwszej kategorii zatrudnienia oraz warunki wymagane do uzyskania emerytury lub renty inwalidzkiej dla pracowników pierwszej kategorii zatrudnienia. Z językowej wykładni obu tych przepisów można zatem przyjąć, że w pierwszym przypadku delegacja ustawowa dotyczyła określenia „rodzajów prac” i „warunków zaliczania pracowników do I kategorii zatrudnienia” w drugim zaś jedynie określenia „rodzajów prac”, co nie pozwalałoby materiały pozaustawową obejmować innych kwestii. Jednak ta zmiana ustawowa nie uzasad-

nia odmowy dalszego stosowania § 5 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 10 września 1956 r. Ustawowe upoważnienie Rady Ministrów wynikające z art. 11 ust. 4 ustawy o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin dotyczy ustalenia prac uzasadniających zaliczenie do pierwszej kategorii zatrudnienia - wykonywanych przez „pracowników wymienionych” w art. 11 ust. 2 pkt 1-6 tej ustawy, a więc pracowników zatrudnionych pod ziemią, w warunkach szkodliwych dla zdrowia, na statkach żeglugi powietrznej, na statkach morskich w żegludze międzynarodowej i w polskim ratownictwie okrętowym, w stoczniach morskich na niektórych stanowiskach pracy bezpośrednio przy budowie i remoncie statków morskich, w charakterze nauczycieli. W świetle art. 108 ust. 1 obowiązującej od 29 listopada 1967 r. ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 241, poz. 2416 ze zm.) - w brzmieniu pierwotnym, obowiązującym do 31 grudnia 1974 r., czas odbywania zasadniczej lub okresowej służby wojskowej wlicza się pracownikowi do okresu zatrudnienia w zakresie wszelkich uprawnień związanych z tym zatrudnieniem, jeżeli po odbyciu tej służby podjął on zatrudnienie w tym samym zakładzie pracy, w którym był zatrudniony przed powołaniem do służby. Wydane na podstawie, między innymi, art. 108 ust. 4 powyższej ustawy rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 22 listopada 1968 r. w sprawie szczególnych uprawnień żołnierzy i ich rodzin (Dz.U. Nr 44, poz. 318 ze zm.) regulowało w sposób szczegółowy uprawnienia żołnierza, który w terminie 30 dni po zwolnieniu ze służby zgłosił powrót do zakładu pracy i w wyniku tego podjął w nim zatrudnienie. W myśl w § 5 ust. 1 tego rozporządzenia żołnierzowi wlicza się czas odbywania służby wojskowej do okresu zatrudnienia w zakładzie pracy, w którym podjął zatrudnienie, w zakresie wszelkich uprawnień związanych z zatrudnieniem w tym zakładzie oraz w zakresie szczególnych uprawnień uzależnionych od wykonywania pracy na określonym stanowisku lub w określonym zawodzie. Z przepisów tych wynika, że - pod warunkiem w nich wskazanym - okres zasadniczej służby wojskowej jest okresem zatrudnienia na takich samych warunkach, jak przed powołaniem do tej służby. Jeśli było to zatrudnienie wymienione w art. 11 ust. 2 pkt 1 - 6 ustawy o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin, to również okres służby wojskowej uważany był za takie samo zatrudnienie, a żołnierz był traktowany jak pracownik wykonujący pracę wymienioną w powołanym przepisie. Innymi słowy, żołnierz zasadniczej służby wojskowej był pracownikiem wykonującym zatrudnienie wymienione w tych przepisach, jeśli zatrudnienie to wykonywał przed powołaniem do

służby i do zatrudnienia tego powrócił po jej zakończeniu w określonym terminie. Stąd też Rada Ministrów upoważniona była do zajęcia stanowiska odnośnie do oby-
tej zasadniczej służby wojskowej i odpowiedniego jej zakwalifikowania do zatrudnie-
nia w pierwszej kategorii w rozumieniu art. 11 ust. 2. W konsekwencji przepis § 5
rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 10 września 1956 r. nadal mieścił się w zakre-
sie ustawowego upoważnienia. Z tych przyczyn Sąd Najwyższy w składzie rozpo-
znającym niniejszą sprawę nie podzielił stanowiska wyrażonego w wyroku Sądu
Najwyższego z dnia 11 marca 2009 r., II UK 247/08, z którego wynika, że § 5 rozpo-
rządzenia z dnia 10 września 1956 r., określający warunki zaliczania do okresu za-
trudnienia w I kategorii między innymi okresu służby wojskowej, utracił moc po dniu
31 grudnia 1967 r., tj. z dniem wejścia w życie ustawy z dnia 23 stycznia 1968 r. o
powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin.

Praca ubezpieczonego - przed powołaniem do odbycia zasadniczej służby
wojskowej i po jej zakończeniu - stanowiła pracę zaliczoną do pierwszej kategorii
zatrudnienia według załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 10 wrze-
śnia 1956 r. w sprawie zaliczania pracowników do kategorii zatrudnienia dział XV,
poz. 2 - rybacy dalekomorscy. W myśl § 5 zdanie drugie rozporządzenia Rady Mini-
strów z dnia 10 września 1956 r., jeżeli pracownik bezpośrednio przed okresami wy-
mienionymi w art. 8 dekretu wykonywał zatrudnienie w I kategorii, okresy te zalicza
się tak jak zatrudnienie w I kategorii zatrudnienia. Jednym z okresów wymienionych
w art. 8 ust. 1 dekretu z dnia 25 czerwca 1954 r. była służba w Wojsku Polskim po
dniu 1 listopada 1918 r. (pkt 4). Zatem stosownie do tych przepisów okres zasadni-
czej służby wojskowej ubezpieczonego zaliczał się do pracy w pierwszej kategorii
zatrudnienia. W dniu 1 stycznia 1980 r. weszło w życie rozporządzenie Rady Mini-
strów z dnia 4 maja 1979 r. w sprawie pierwszej kategorii zatrudnienia (Dz.U. Nr 13,
poz. 86 ze zm.), a jego § 9 stanowił, że pracownicy, którzy z tytułu zaliczenia ich
pracy do pierwszej kategorii zatrudnienia nabyli uprawnienia na podstawie przepisów
obowiązujących przed dniem wejścia w życie rozporządzenia, zachowują te upraw-
nienia. Kolejne rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie
wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w
szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.) zasadę tę powtórzyło w § 19
ust. 2. Zgodnie z nim prace dotychczas zaliczone do I kategorii zatrudnienia w rozpo-
rządzeniu Rady Ministrów z dnia 4 maja 1979 r. w sprawie pierwszej kategorii za-

trudnienia (Dz.U. z 1979 Nr 13, poz. 86 i z 1981 r. Nr 32, poz. 186) uważa się za prace wykonywane w szczególnych warunkach, o których mowa w § 4.

Podstawę prawną dochodzonej emerytury stanowi 32 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Jego ust. 4 stanowi, że wiek emerytalny, o którym mowa w ust. 1, rodzaje prac lub stanowisk oraz warunki, na podstawie których osobom wymienionym w ust. 2 i 3 przysługuje prawo do emerytury, ustala się na podstawie przepisów dotychczasowych. W uchwale składu siedmiu sędziów z 13 lutego 2002 r., III ZP 30/01 (OSNAPiUS 2002 nr 10, poz. 243) Sąd Najwyższy przyjął, że za przepisy dotychczasowe należy uważać przepisy powołanego rozporządzenia Rady Ministrów wydanego na podstawie upoważnienia zawartego w art. 55 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm.). Ustawa ta utraciła moc na podstawie art. 195 pkt 5 ustawy o emeryturach i rentach z FUS i z dniem wejścia w życie tej ostatniej ustawy - 1 stycznia 1999 r. - odpadła wskazana wyżej delegacja ustawowa dla Rady Ministrów. Ustawa o emeryturach i rentach nie zawiera analogicznego upoważnienia, zatem przepis art. 194 stanowiący, że do czasu wydania przepisów wykonawczych przewidzianych w ustawie pozostają w mocy przepisy wykonawcze wydane na podstawie ustaw dotychczasowych, nie jest podstawą prawną zachowania mocy obowiązującej powołanego rozporządzenia. Zawarte w art. 32 ust. 4 ustawy odesłanie do przepisów dotychczasowych, sankcjonujących obowiązywanie rozporządzenia, można odnosić tylko do tych przepisów rozporządzenia, które regulują materię określoną w przepisie ustawy, a więc wiek emerytalny, rodzaje prac lub stanowisk, oraz warunki, na jakich osobom wykonującym te prace przysługuje prawo do emerytury. Zachowały zatem moc przepisy § 4 - 8a określające wiek emerytalny i okres wykonywania pracy w szczególnych warunkach pracowników wykonujących prace wyszczególnione w wykazach stanowiących załącznik do rozporządzenia, przepisy § 9 - 15 określające wiek emerytalny i warunki przechodzenia na emeryturę osób zatrudnionych w szczególnym charakterze, a ponadto przepis § 3 określający ogólny wymagany okres zatrudnienia oraz przepis § 2 ust. 1 stanowiący, że okresami pracy uzasadniającymi prawo do świadczeń na zasadach określonych w rozporządzeniu są okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy. Nie sposób jednak uznać, że w uchwale tej wykluczono obowiązywanie § 19 ust. 2 rozporządzenia. Po pierwsze, brak w argumentacji uchwały jakiegokolwiek odniesienia się

do tego przepisu, podobnie jak zresztą do ust. 1 § 19, a przecież nie ma wątpliwości, że ten ostatni przepis, stanowiąc, że przy ustalaniu okresów pracy, o których mowa w § 2, uwzględnia się również okresy takiej pracy (służby), wykonywanej przed dniem wejścia w życie rozporządzenia, również wchodzi w materię objętą przepisem art. 32 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Po drugie i najistotniejsze, również i ust. 2 § 19 odnosi się do ustawowego odesłania. Poprzez zagwarantowanie zachowania dotychczasowych uprawnień rozszerza katalog prac wykonywanych w szczególnych warunkach, o których mowa w § 4. Innymi słowy, jest to przepis, który wskazuje rodzaje prac uznawanych za prace w szczególnych warunkach (oprócz tych wymienionych w wykazach A i B) i są nimi prace dotychczas zaliczone do I kategorii zatrudnienia.

Mając na uwadze powyższe Sąd Najwyższy na mocy art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł jak w sentencji.

=====